

IVAN OLJELUND

Ivan Oljelunds farfar utvandrade från Finland på 1860-talet och slog sig ner i Uppsala som sockerbagare. Han dog emellertid tidigt och lämnade makan ensam med tre barn och en strävsam framtid som sömmerska av studentmössor. Den äldste sonen flyttade så småningom till Sala, utbildade sig till typograf och gifte sig med en kvinna född i Grangärde – som familjen lämnat redan när hon var tre år gammal. Det här betyder alltså att Ivan Oljelunds mormor kom därifrån, och hon var för övrigt känd i bygden som helbrägdagörrerska.

Ivan Oljelund föddes i Sala 1892, men familjen flyttade till Stockholm och Kungsholmen redan 1896, men som så många typografer drabbades fadern av lungshot, och en ny änka stod snart ensam med tre minderåriga barn. Hon försökte reda sig så gott det gick, och tidvis vistades Ivan och den yngre brodern på Söder i en asyl för husvilla. Om allt det här skriver Oljelund i första delen av sin självbiografiska romansvit om Mikael Häger, *Det hände på Kungsholmen* från 1951. Till slut var alla utvägar stängda, och bröderna måste som ”Stockholmsbarn” utackorderas till fosterfamiljer nära Källvik i den småländska skärgården. Det blev en hård tid – från elva till sexton års ålder – men den innebar också många erfarenheter; av luthersk religiositet, av jordbruk, av allt slags fiske, av naturen och av arbete för den egna försörjningen.

Eskilstuna blev nästa anhalt, och där kom Oljelund i kontakt med de anarkistiska och bildningstörstande ungsocialisterna. 1916 efterträdde han, nu i Stockholm, Hinke Bergegren som redaktör för rörelsens organ *Brand*, men redan följande vecka blev han, tillsammans med Zäta Höglund och Erik Hedén, åtalad för högförräderi, ett mål som tilldrog sig en enorm uppmärksamhet. Saken var den att socialdemokraternas ungdomsförbund, på grund av regeringens vacklande och misstänkt välvilliga hållning till Tyskland, i hemlighet kallat till en fredskongress. Höglund krävde på kongressen att alla anslag till försvaret skulle strypas, och även Oljelund uttalade sig, om än i mycket moderata ordalag. Det de tre nu, på ett närmast parodiskt sätt, blev anklagade för var att ha manat till ett ”formligt uppror”. Straffen blev i första omgången mycket hårda men mildrades till slut, för Oljelunds vidkommande till tretton månader. Han har skildrat de här dramatiska förloppen i *Dans med stormen*, den fjärde romanen i serien om Mikael Häger.

Fängelsetiden förde med sig en fullständig nyorientering för Oljelund, han påverkades i religiös riktning genom läsning av Martin Luther och fick en allt mer konservativ grundsyn vad gällde politiken och kulturen. Man kan ta del av omställningsprocessen i böckerna *I ny jord* 1920 och *Med stort G* 1921. Här träder också för första gången den livslånga tillflyktsorten på Gasenberget nära Nyhammar fram. Här hade Oljelund 1918, genom sin första hustru Linda Öberg, fått tillgång till en fäbodstuga, och här kunde naturen ge honom nya krafter i stort sett varje sommarhalvår. (Bland andra *Utanför min trädgård* och *Gubbar jag mött* handlar om Grangärdebygdens landskap och inbyggare.) Och här tog Oljelund emot många författarkollegor under årens lopp. Ivar Lo-Johansson skrev *Godnatt, jord* på besök hos Oljelund och har skildrat vistelsen på Gasenberget både i *Författaren* och *Tröskeln*. Ivar Lo skriver så här om den ”nye” Ivan Oljelund:

Efter fängelsetiden tycktes han politiskt sett ha svängt åt höger. Han hade medarbetat i den liberala pressen och till och med i högerpressen. I arbetarleden ansågs han som renegat och blev i arbetarpressen förklarad fägelfri. Han skrev historiska skådespel om svenska kungar och religionsstiftare men lästes och uppmärksammades allt mindre och mindre. Han hyllade tradition och humanitet och ett slags kristendom som var svårare för folk att begripa innehållet av än om han hädat. Själv betraktade han socialism som en skola där han utvecklats till sin livsåskådning. Han dyrkade det gamla Grekland, där en tredjedel varit slavar och resten fria medborgare, och han drog sig till slut avsidet i ett slags isolering som individualist och intelligensaristokrat.

Hur som helst förblev Oljelund en mycket produktiv författare och medarbetare i ett flertal tidningar, både i huvudstaden och landsorten. Han skrev kåserier, aktualitets-

artiklar, reseskildringar och, under 1940-talet, en hel del dramatik. Förutom då ett stort antal romaner. *Gröna riddare* handlar distanserat om tiden som ungsocialist, *Afrodite går förbi* är en kärleksskildring, *I gudarnas knän* skriver om Iliaden på prosa, *Okänd gud* handlar om Paulus i Athen, *Den förlorade sommaren* utgör att slags filosofisk samtalsroman och *Mästaren* utspelas i den italienska förrenässansens florentinska konstnärsmiljöer. Den nämnda självbiografiska romanserien, som utkom mellan åren 1951 och 1958 består av volymerna *Det hände på Kungsholmen*, *Stockholmsbarn*, *Arbetarbohem*, *Dans med stormen* och *Avfällingen*. Och så vidare.

Ivan Oljelund avled år 1978.

BIBLIOGRAFISKT

ROMANER. *I ny jord: en gammal historia ånyo berättad* 1920 – *Med stort G* 1921 – *Gröna riddare* 1926 – *Med två ögon* 1928 – *Afrodite går förbi* 1935 – *Kranholm tar makten* 1937 – *Den förlorade sommaren* 1949 – *Det hände på Kungsholmen* 1951 – *Stockholmsbarn* 1952 – *Dans med stormen* 1954 – *I gudarnas knän* 1956 – *Avfällingen* 1958 – *Mästaren* 1960 – *Sanningsvattnet* 1962

ÖVRIG SKÖNLITTERÄR PROSA. *Skärseld* 1915 – *Saltstänk och strömoln: noveller och dikter* 1923 – *Krönt och okrönt: historiska och andra berättelser* 1932 – *Eros i förhör: noveller* 1936 – *Slampen: en skotte berättar* 1943 – *Okänd gud: en berättelse om Paulus i Aten och Korint* 1964

LYRIK. *Åska* 1919 – *Saltstänk och strömoln: noveller och dikter* 1923

DRAMATIK. *Doctor Biblicus: Tre akter ur Luthers liv* 1923 – *Kärlek finns det än: folkkomedi i fem akter* 1935 – *Maskiner och människor: tidsenlig enaktare* 1935 – *Människans händer: ett allvarligt lustspel i en akt* 1935 – *Smeden i Rumlösa: folklustspel efter en folksaga, i fyra akter* 1936 – *Strejkhinder: social pjäs i 1 akt* 1936 – *Jag känner Filip: en uppfostrares komedi i 3 akter* 1937 – *Kärlek och jordbruk: folkkomedi i en akt* 1937 – *”När döden kom bort...”* 1937 – *Tipsvinsten: lustspel i två akter* 1937 – *Flygresan: komediskämt i en akt* 1938 – *Kapporna: pjäs för amatörteatern* 1938 – *Passande vid filmen: komedi i en akt* 1938 – *Karl XI: historiskt skådespel i fyra akter* 1943 – *Gård och bonde: pjäs i två akter* 1945 – *Ett himlaspel: lustspel med allvarligt motiv* 1949 – *Perikles: skådespel i fem akter* 1954

ÖVRIGT. *Färla och fantom: skisser och satirer* 1917 – *Svenska brev* 1923 – *Nya svenska brev* 1925 – *Ett* 1929 – *Allvar och löje: kåserier* 1930 – *Sagor och satirer* 1930 – *Gubbar jag mött* 1934 (1950) – *Offentligt område: kåserier* 1936 – *Utanför min gårdsgård: mest fågelhistorier* 1948 (1961) – *Dagar i Grekland och Rom* 1955 – *Svenska genier: tio berättelser om mer eller mindre välsedda* 1967 – *Möten och människor* 1972

LITTERATUR. Ivan Oljelund berättar om sig själv i ”Narcissiskt” i *Ansikten* 1932: 119–131 och i ”Försök till en konversation” i *Avsikter* 1945: 169–179. Se vidare: Gunnar A. Bergman ”Söndagstur till Gasenberget”, *Aftontidningen* 30.8 1954 – Ivan Oljelund, ”Pojkår på Kungsholmen”, *Vi* 1957, 21 – Ture Blom, ”Ivan Oljelund och högförräderi-processen”, *Arbetaren* 1960, 8 – John Landquist, ”Ivan Oljelunds diktarbana”, *Perspektiv* 1957: 168–173 – Henning Petersson, ”Från Brand till Grangärde”, *Impuls* 1969, 6/7. Se också den här sidans bibliografi.

© Tommy Danielsson